

AZ ŐSKORI EURÓPA ÁTALAKULÁSA A KR. E. 3. ÉVEZREDBEN – Nemzetközi konferencia Budapesten a korszak legújabb kutatási eredményeiről

VOLKER HEYD¹ – FRANCO NICOLIS² – KULCSÁR GABRIELLA³

Magyar Régészet, 13. évfolyam (2024), 3. szám, pp. 91–94.

2024. április 24–27. között Budapesten rendezték meg a “The Transformation of Europe in the Third Millennium BC” című konferenciát. A találkozó célja az volt, hogy a régészet, az antropológia, a genetika/genomika, a nyelvészet és más biológiai és környezeti tudományágak az elmúlt évek ugrásszerűen megnövekedett mennyiségű és minőségű, tudományterületeken átívelő ismereteit inspiráló párbeszéd során összegezze. A korszak kutatásának nemzetközileg elismert, meghívott előadói és a poszterszekció segítségével bepillantást nyerhettünk az őskori Európa átalakulásában nagy változást hozó Kr. e. 4. és 3. évezred történetébe.

KÉT KONFERENCIA RIVA DEL GARDÁBAN ÉS BUDAPESTEN

A “The Transformation of Europe in the Third Millennium BC” című konferencia címe alatt két találkozó húzódik. Az első rendezvény 2023. októberében az olaszországi Riva del Gardában volt. A második találkozóra 2024. április 24–27. között Budapesten, a HUN-REN BTK Régészeti Intézetben került sor.

Az első találkozó fókusza Európa nyugati területeinek áttekintésére irányult, míg a budapesti találkozón a kontinens keleti, középső és északi részének Kr. e. 3. évezredbeli története állt a középpontban (1-2. kép), különös tekintettel a Jamnaja- (Yamnaya; gödörsíros), a gömbamfóra (Globular Amphora) és a zsinórdíszes (Cordé Ware) kultúrákra a Kaukázus, a kelet-európai sztyeppevidék, valamint a Duna-völgy, a Kárpát-medence, a Lengyel-alföld, Skandinávia közötti térségben.

A Kr. e. 4. és 3. évezred fordulójának jelentősége abban rejlik, hogy az addig ismert kulturális viszonyok a kelet-európai sztyeppe felől Eurázsia nyugati térségét elérő közösségek hatására teljesen átforgalmazódtak, és ekkor alakult ki a mai Európa genetikai alaptérképe. A korszak története mögött húzódik a lovak házasítási folyamatának felgyorsulása, a tejtermékek fogyasztásának erősödése, a későbbi bronzművesség technológiai alapjainak és új kapcsolati hálózatok létrejötte. Egy olyan, hatalmas területeket átívelő folyamatról beszélhetünk, amely mögött az indoeurópai nyelvcsalád elterjedése sejthető. A korszak története feltehetően nem volt nehézségektől mentes. Az Európába áramló közösségek

1. kép: A budapesti konferencia plakátja

¹ Helsinki Egyetem, volker.heyd@helsinki.fi

² Régészeti Örökségvédelmi Hivatal, Trento, Olaszország, franco.nicolis56@gmail.com

³ HUN-REN BTK Régészeti Intézet, Budapest, kulcsar.gabriella@abtk.hu

2. kép: A budapesti konferencia résztvevői (fotó: Beregszászi János)

testi erejüknél fogva (jóval magasabbak és robusztusabbak voltak az itt élőkénél) erőfölényben lehettek, a területek uralma fontos volt számukra. Betegségeket is hoztak magukkal, a pestis megjelenése hozzájuk köthető.

A konferencia neves meghívott előadói a négy nap folyamán [27 előadásban](#) (14 *keynote*, 13 kísérő) összegezték a kutatások jelenlegi helyzetét. A felkért előadók a korszak kutatásának legjelentősebb helyszíneiről érkeztek: Bulgária (Szófia), Dánia (Aarhus, Koppenhága), Finnország (Helsinki), Hollandia (Leiden), Horvátország (Zágráb), Lengyelország (Krakkó, Poznań, Rzeszów), Magyarország (Budapest, Debrecen, Szeged), Moldovai Köztársaság (Kisinyov), Olaszország (Trento, Velence), Németország (Berlin, Bonn, Kiel, Lipcse, Mainz, München), Románia (Kolozsvár), Svájc (Bern), Svédország (Göteborg, Lund), valamint az amerikai egyesült államokbeli Harvard Medical School képviselőjében. A konferenciához kapcsolódott [16 poszter](#) bemutatása is, ezeket egy képernyős kivetítőn követhették nyomon a látogatók. Az előadásokat a HUN-REN BTK YouTube-csatornáján élőben közvetítettük. A konferencia négy napján jelentős számú helyszíni látogató vett részt az előadásokon és a kapcsolódó beszélgetéseken. Az előadások nézettsége az online térben is folyamatosan magas volt (50–70 fő), számos utólagos megtekintéssel. A szervezés során egyik fő cél az volt, hogy a nemzetközi kutatók mellett a magyarországi eredmények is hangsúlyt kapjanak, a senior- és fiatal kutatók egyaránt, minél nagyobb számban bemutassák kutatásaikat. Különösen fontos elem volt a konferencia zárónapján tartott kiemelt előadások sorozata, amely egy kivételes lehetőséget is jelentett Budapesten: a legfrissebb eredmények ismertetése mellett olyan kiváló kollégákat hallgathattunk meg, mint David Anthony, David Reich, vagy Kristian Kristiansen. Április végén tehát egy nagyon jó, baráti hangulatú konferenciát, sok értékes új kapcsolatot, projekttervet, együtt gondolkodást hozó napokat zárhattunk.

KAPCSOLÓDÓ FOTÓKIÁLLÍTÁS

A rendezvényhez kapcsolódóan megtekinthető volt Beregszászi János „Ősi horizontok – Kurgánok a tájban” című fotókiállítása az MTA HTK épületének Galériáján. A kiállított képek az ember és a táj kapcsolatát, ezek egymásra gyakorolt hatását vizsgálják, különösen a kurgánok, mint meghatározó tájképi elemek megjelenítésével (3. kép).

A MAGYARORSZÁGI KONFERENCIA TEREPI NAPJA

A konferencia terepi napján a Kiskunsági Nemzeti Parkba látogattunk el. A hartai közösségi ház mellett megtekintettük a Dunatétlen határában található Böddi-széken emelkedő Oltó-halmot (4. kép). Ez országos jelentőségű védett természeti területként szerepel a nemzetközi jelentőségű vizes élőhelyek védelmére hivatott Ramsari Egyezmény listáján. A Böddi-szék ÉK-i peremén, a Kígyós-ér közelében található a Kiskunság legnagyobb halma, amely országos jelentőségű védett természeti terület, természeti emlék és egyben régészeti lelőhely. A terepi program szervezéséért külön köszönettel tartozunk Kustár Rozáliának, a Dunatáj Természet- és Környezetvédelmi Közalapítvány, valamint Balázs Rékának és munkatársainak, a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatósága részéről.

3. kép: Beregszászi János fotókiállítása az MTA HTK Galériáján (fotó: Beregszászi János)

4. kép: A konferencia terepi napjának résztvevői Dunatétlen-Böddi-szék-Oltó-halmon (fotó: Beregszászi János)

SZERVEZŐK, TÁMOGATÓK ÉS KÖSZÖNET

A budapesti találkozó főszervezői és támogatói Volker Heyd, az [ERC YMPACT projekt](#) vezetője (Helsinki Egyetem), Franco Nicolis (Régészeti Örökségvédelmi Hivatal, Trento, Olaszország) és Kulcsár Gabriella (HUN-REN BTK Régészeti Intézet) voltak. Az esemény megvalósulását a Nemzeti Kulturális Alap (NKA 207108/00508) is támogatta.

A konferencia kiadványok az Archaeolingua Alapítvány munkáját dicsérik. [A Lendület Vegetáció és Magbank Dinamikai Kutatócsoport](#) egy különleges ősi magfajta válogatással az egykori természeti környezet személyes megismeréséhez vitt közelebb minden résztvevőt. A fotókiállítás megvalósulásához a Salisbury Kft. járult hozzá, amiért ezúton is köszönetünket fejezzük ki.

UTÓÉLET – AZ ŐSKORRÓL MINDENKINEK – NYÍLT HOZZÁFÉRÉSŰ ELŐADÁSOK EURÓPA ŐSKORI TÖRTÉNETÉRŐL

A két nemzetközi konferencián elhangzott előadások felvételei már megtekinthetők a HUN-REN BTK YouTube-csatornáján. Reményeink szerint ez egy nagyszerű lehetőség arra, hogy nemcsak a korszakkal foglalkozó kutatók, hanem az Európa őskora iránt érdeklődők, egyetemi és középiskolai hallgatók egyaránt betekintést nyerhessenek ebbe a sorsfordító időszakba. A kezdeményezés célja, hogy a tudományos eredmények minél szélesebb körben válhassanak megismerhetővé a nyitott tudomány és a közösségi tudomány keretében. Az érdeklődők megtekinthetik az olaszországi találkozó [28 előadását](#) és a budapesti konferencia négy napján elhangzott 28 előadás közül [24 előadást](#).

Az esemény [Facebook oldalán](#) több bejegyzésben adtunk hírt a konferenciáról és a hozzá kapcsolódó témákról. Emellett a Dunatáj Közalapítvány Facebook oldala, a HUN-REN központi és intézeti honlapjai, a The Yamnaya Impact on Prehistoric Europe ERC projekt honlapja és Facebook oldala (Finnország) is beszámol a rendezvényekről. Említést érdemel még, hogy The Economist című hetilap is tudósított a konferencián érintett fontos tudományos eredményekről (<https://www.economist.com/science-and-technology/2024/05/05/archaeologists-identify-the-birthplace-of-the-mysterious-yamnaya>).